

СТАН ТА ДИНАМІКА ПОПОВНЕННЯ ПРОМИСЛОВОГО ЗАПАСУ ІХТІОФАУНИ ДНІПРОВСЬКО-БУЗЬКОЇ ГИРЛОВОЇ СИСТЕМИ

І.Ю. Бузевич¹, К.М. Гейна²

¹доктор біологічних наук

²кандидат біологічних наук

Інститут рибного господарства НААН
вул. Обухівська, 135, м. Київ, 03164, Україна
e-mail: ¹busevitch@ukr.net

Надійшла 18.12.2018

Мета. Встановити кількісні та якісні показники угруповань молоді риб, як основи формування сировинної бази промислу та біологічного різноманіття Дніпровсько-Бузької гирлової системи. **Методи.** Польові іхтіологічні дослідження, математична обробка. **Результати.** Відібрано та проаналізовано дані щодо видового складу, чисельності та розподілу угруповань молоді риб Дніпровсько-Бузької гирлової системи. Визначено основні тенденції в динаміці уловів молоді на зусилля контрольних знарядь лову, як інтегральної характеристики природного відтворення та основи поповнення сировинної бази промислу. Досліджено умови відтворення різних екологічних груп риб. Проаналізовано динаміку якісного складу промислових уловів. **Висновки.** Основу промислових уловів риб Дніпровсько-Бузької гирлової системи в останні роки становлять тільки (62,2%) та сріблястий карась (21,4%); на частку категорії «цінні промислові види» припадало 7,3% загального вилову. Самовідтворювальні популяції риб забезпечили формування 93,5% вилову, тобто природне відтворення залишається основним джерелом поповнення сировинної бази рибодобувного промислу Дніпровсько-Бузької гирлової системи. За даними досліджень 2006–2015 рр., на прибережних ділянках зафіксовано молодь 18-ти видів риб, основу чисельності (56,3–57,2%) становлять малоцінні та другорядні у господарському відношенні види — сріблястий карась, тюлька, атерина. Серед цінних промислових видів найчисельнішими є тараня (7,3%) та лящ (3,4%); за рахунок цих видів у 2010–2017 рр. формувалось у середньому 16,4% загального улову частикових риб. Міжрічна динаміка чисельності молоді промислових видів за останні 10 років свідчить, що за умови підтримання оптимального гідрологічного режиму Дніпровсько-Бузької гирлової системи можна прогнозувати стабільність промислових уловів у найближчій перспективі.

Ключові слова: іхтіофауна, видовий склад, молодь риб, природне відтворення, сировинна база промислу.

<https://doi.org/10.31073/agroviznyk201901-06>

Найбільш помітні зміни складу іхтіофауни у пониззі Дніпра відбулись у перші десять років після спорудження Каховської ГЕС. Саме в цей період відбувалося становлення іхтіофауни Дніпровсько-Бузької гирлової

системи в нових умовах зарегульованого стоку з формуванням принципово нового іхтіокомплексу озерно-річкового типу [1–2].

У складі риб і рибоподібних Дніпровсько-Бузької гирлової системи до зарегулювання

стоку Дніпра реєструвалося 79 видів, які належали до 18-ти родин [3]. Більш пізні дослідження, які були здійснені у період до і після зарегулювання стоку Дніпра Каховською ГЕС, показали, що на фоні загального зменшення обсягів промислового вилучення риби, істотних змін потерпала і якісна характеристика уловів [4]. За аналізу промислових уловів та даних ловів мальковими знаряддями наприкінці 80-х початку 90-х років минулого століття у Дніпровсько-Бузькій гирлової системі зареєстровано 75 видів риб, що відносяться до 23-х родин, з яких у пониззі Дніпра — 54, пониззі Південного Бугу — 55, Дніпровському та Бузькому лиманам — 67 видів [5]. Загальна чисельність видів в іхтіофауні басейну р. Дніпро на сьогодні становить 85 видів, басейну р. Південний Буг — 70 видів [6]. При цьому 26 видів відносяться до категорії «мають господарське значення» [7–8].

Мета досліджень — установити кількісні та якісні показники угруповань молоді риб, як основи формування сировинної бази промислу та біологічного різноманіття Дніпровсько-Бузької гирлової системи.

Матеріал та методи досліджень. Збір іхтіологічних матеріалів щодо біологічного стану угруповань молоді основних промислових видів риб Дніпровсько-Бузької гирлової системи, як кількісної характеристики поповнення промислового стада, здійснювали на стаціонарних спостережних пунктах [9]. Ефективність нересту представників іхтіофауни дослідної водойми встановлювали на основі аналізу іхтіологічних проб, які відбирали в літньо-осінній період 2006–2015 рр. з уловів малькових знарядь лову — малькова «тканка», малькова волокуша, мальковий трал [10–11]. Дослідженням було охоплено всю акваторію дослідної водойми по відповідній мережі станцій та розрізів. Усього було проаналізовано улови на 375-ти станціях; загальна площа облову становила понад 50 тис. м² прибережних мілководь. Для характеристики промислових уловів використовували офіційні статистичні дані.

Результати досліджень. Динаміка промислових уловів водних біоресурсів у Дніпровсько-Бузькій гирлової системі має загальну тенденцію до зниження: з 3,1–4,0 тис. т у 2005–2010 рр. до 2,2–3,0 у 2011–2015 та

2,0–2,5 тис. т у 2016–2017 рр. Основними видами, які зумовили зменшення уловів в останні роки, були тюлька (65,7%) та товстолоби (32,3%). Виллов аборигенних частикових риб в останні роки набув тенденції до зростання: в основному за рахунок сріблястого карася, на частку якого припало 62,5% загального приросту уловів; достовірне збільшення виллову зафіксовано для ляща (12,4% загального приросту) та тарані (10,2%).

Промисловою статистикою в період 2013–2017 рр. фіксувалося 22 види риб, основу уловів у цей період становили тюлька (62,2%) та сріблястий карась (21,4%); на частку категорії «цінні промислові види» припадало 7,3% загального виллову.

Частка аборигенних (автохтонних) видів (без урахування короткоциклових верховодки та тюльки) у загальному запасі іхтіофауни промислових ділянок Дніпровсько-Бузької гирлової системи станом на 2017 р. становила 39% (промислова смертність прийнята на рівні 25% [12]); основу промислового запасу становив адвентивний вид — сріблястий карась. Сумарна частка видів з виключно природним відтворенням у промислових уловах у середньому становила 93,5%; максимальний питомий виллов інтродуцентів (9,9%) зафіксовано у 2013 р.

За даними досліджень 2011–2015 рр., в угрупованнях молоді риб на прибережних біотопах Дніпровсько-Бузької гирлової системи не зафіксовано таких видів: сарган (*Belone belone euxini* Gun.), мерланг (*Merlangius euxinus* N.), барабулька (*Mullus barbatus ponticus* E.), зеленушка (*Crenilabrus tinca* L.) та морська собачка (*Blennius sphinx* C.), що може бути відносним свідченням певного розпріснення лиману. Проте динаміка річкового стоку Дніпра у 2014–2015 рр. вказує на зворотнє. При цьому збільшення кількості морських видів, які реєструються у Дніпровсько-Бузькій гирлової системі, не спостерігається, що, в свою чергу, може вказувати на низьку їх чисельність у прилеглій до лиману частині Чорного моря.

Водночас фіксується суттєве зростання чисельності чорноморської хамси (*Engraulis encrasicolus ponticus* Al.) та піленгасу (*Mugil soiuu* V.), які розповсюджені у Бузькому лимані і останніми роками постійно реєструються на прилеглих до лиману акваторіях пониззя Південного Бугу.

1. Відносна чисельність цьоголіток промислових видів риб у пониззі Дніпра (2006–2010 рр.), екземплярів/зусилля (екз./зус.)

Вид риб	Рік				
	2006	2007	2008	2009	2010
Тараня	27,3	12,7	19,2	10,4	9,8
Лящ	13,1	5,8	7,0	4,6	5,1
Судак	+	+	0,1	0,1	0,2
Рибець	+	+	0,1	0,1	0,2
Карась сріблястий	54,5	51,6	46,4	47,8	44,2
Плоскирка	29,7	26,3	25,6	19,6	15,3
Краснопірка	22,5	21,4	19,8	14,2	13,9
Окунь	3,7	3,3	2,9	1,7	2,1
Сазан	+	+	0,3	0,2	0,3
Головень	–	–	–	+	+
Щука	6,1	5,4	5,6	4,8	5,5
Пузанок	+	+	0,5	0,7	2,6
Тюлька	47,6	42,7	48,6	36,5	31,4
Верховодка	11,2	10,8	9,5	8,4	9,2
Атеріна	31,6	30,5	32,8	29,6	31,3
Бички	7,2	5,3	6,7	5,8	6,1

З прісноводної групи риб перестали реєструватися чехоня (*Pelecus cultratus* L.) та синець (*Abramis ballerus* L.), які ще у минулому столітті траплялися поодинокими екземплярами.

Отже, характерною рисою сучасності є зменшення загальної кількості видів, проте подібні зміни стосувалися більшою мірою представників морської іхтіофауни, які заходили до гирлової системи при підвищенні солоності Дніпровського та Бузького лиманів.

Результати облікових робіт з визначення відносної чисельності цьоголіток вказують на те, що у Дніпровсько-Бузькій гирлової системі нерестує в середньому близько 24-х видів риб, з яких 18 належать до промислових. Більшість представлена фітофільною веснянонерестуючою іхтіофауною, де головні позиції займають жилі форми. У період 2006–2010 рр. спостерігалася стала тенденція до зниження загальної чисельності цьоголіток у пониззі Дніпра (табл. 1).

Основну частку відносної чисельності цьоголіток напівпрохідної іхтіофауни формують тараня та лящ. Домінантом зазвичай тут виступає тараня. Проте впродовж 2006–2010 рр. зафіксовано істотне зниження відносної чисельності цьоголіток до 9,8 екз./зус., що є наслідком загальної тенденції

скорочення запасів напівпрохідної іхтіофауни. Подібна ситуація у розглянутий період спостерігалася і у ляща, коли до 2010 р. чисельність цьоголіток у пониззі Дніпра суттєво знизилася і дорівнювала 5,1 екз./зус.

У цей самий час показники «врожайності» судака та рибця мали незначну, але стали тенденцію до збільшення. На початку розглянутого періоду ці види в малькових зраряддах реєструвалися як «поодинокі екземпляри». Проте протягом 2008–2010 рр. відносна чисельність цьоголіток зросла і становила 0,1–0,2 екз./зус. У судака така ситуація може бути свідченням поступової зміни місць відтворення та нагулу. Зазвичай судак відтворюється на нерестовищах, які розташовані у лимані та передгірлових ділянках пониззя Дніпра. Тут же відбувається і нагул його молодших вікових груп. Внаслідок несприятливих гідрологічних умов, які пов'язані з низькими витратами води у літній період і, як наслідок появою насичених сірководнем зон, цьоголітки судака мігрують до водойм пониззя Дніпра.

Місця відтворення рибця, навпаки, завжди знаходилися у річковій системі пониззя Дніпра. Ефективність відтворення цього виду знаходилася у повній залежності від меліоративних заходів, які спрямовувалися

2. Відносна чисельність цьоголіток промислових видів у пониззі Дніпра, екз./зус. (2011–2015 рр.)

Вид риб	Рік				
	2011	2012	2013	2014	2015
Тараня	14,1	15,2	21,3	19,6	15,1
Лящ	6,8	4,8	9,5	10,1	9,3
Судак	0,7	0,3	0,8	1,9	1,6
Рибець	0,2	0,3	0,3	0,3	0,1
Карась сріблястий	48,7	51,4	59,8	63,7	74,3
Плоскирка	15,7	16,8	17,7	16,4	16,2
Краснопірка	14,8	13,6	19,6	18,1	17,9
Окунь	1,9	4,2	7,9	8,2	8
Сазан	0,6	0,9	1,5	1,9	2,3
Головень	–	+	+	–	–
Щука	6,4	6,9	11,6	10,4	9,6
Пузанок	3,3	9,2	13,4	16,5	14,7
Тюлька	30,1	29,4	33,8	36,5	49,1
Верховодка	8,6	8,6	10,5	9,3	8,1
Атеріна	28,5	37,5	41,3	39,8	42,5
Бички	6,9	6,3	6,9	6,7	5,9

на створення штучних нерестовищ — «рибцевих гребель». Унаслідок зменшення обсягів меліоративних робіт, а потім і взагалі їх припинення, чисельність стада риби значно знизилася і протягом тривалого періоду цьоголітки риби не реєструвалися взагалі.

Після відновлення робіт з утворення штучних нерестовищ протягом 2006–2010 рр. спостерігається тенденція до поступового відновлення чисельності його стада, що підтримувало відповідну відтворювальну здатність стада з «врожайністю» до 0,3 екз./зус. у 2014 р.

Важливим моментом 2006–2010 рр. є відновлення чисельності прохідних оселедцевих, зокрема пузанка. На початку розглянутого періоду у пониззі Дніпра цьоголіток реєстрували поодинокими екземплярами. Проте з 2008 по 2010 р. фіксується істотний ріст відносної чисельності (майже у 5 разів) — з 0,5 до 2,6 екз./зус. Водночас зафіксовано незначне зниження чисельності тюльки (до 31,4 екз./зус.), яке може певним чином узгоджуватися з ростом чисельності молодших вікових груп судака.

Характерною рисою 2011–2015 рр. було поступове збільшення загальної чисельності цьоголіток у пониззі Дніпра. Зокрема позитивом зазначеного часового

проміжку є стала тенденція до росту чисельності прохідних оселедців — пузанка з 3,3 до 14,7 екз./зус. (табл. 2).

Серед інших представників напівпрохідної іхтіофауни слід відзначити поступове зростання чисельності цьоголіток судака з 0,8 до 1,6–1,9 екз./зус. При цьому врожайність за таранею та лящем стабілізувалася на рівні 14,1–21,3 та 4,8–10,1 екз./зус. відповідно.

Спостереження вказують на зростання відносної чисельності цьоголіток туводних видів, де домінуюче значення має сріблястий карась; «урожайність» протягом останніх п'яти років збільшилася з 48,7 до 74,3 екз./зус. Щодо краснопірки та плоскирки показники були відносно стабільними і змінювалися в межах від 13,6–19,6 екз./зус., а для хижаків (щука, окунь) встановлено збільшення відносної чисельності протягом 2011–2015 рр. відповідно у 1,5 та 4,2 раза.

У загальній кількості цьоголіток питома частка туводних видів виявляє певну тенденцію до збільшення від 62,35% у 2001–2005 рр. до 71,98–75,45% у 2006–2015 рр. Це призвело до зниження частки напівпрохідних видів — тарані, ляща, риби та судака з 30,6 до 7,5%. Проте слід зазначити, що показники вилуви молоді цих видів протягом останніх

років характеризуються певною стабільністю: середньорічна чисельність тарані у 2006–2010 рр. становила 15,9 екз./зус., у 2011–2015 рр. — 17,1, ляща відповідно 7,1 та 8,1 екз./зус.

Основну частку цьоголіток туводних видів формували сріблястий карась (21,3–21,6%) та гірчак (30,6–34,8%). Зафіксовано зростання частки атерини (з 8,1 до 15,0%), а верховодки, яка є більш цінним об'єктом живлення судака та окуня, навпаки знизилася з 4,3 до 3,6% загальної кількості цьоголіток туводних видів. Протягом останніх років збільшилася чисельність, а відповідно і частка, сазана (коропа), що є наслідком природного відтворення від вселених генерацій у попередні роки. Істотно зросла «врожайність» чужорідних видів — амурського чебачка (до 11,7 екз./зус.) та сонячного окуня (до 5,1 екз./зус.).

Для прохідних видів характерний ріст чисельності пузанка — від 2,4 у 2011 р.

до 8,1 екз./зус. у 2015 р. Осетрових реєстрували поодинокими екземплярами, а у видовому відношенні були представлені російським осетром та севрюгою.

Якщо розглядати структуру угруповань молоді риб за рибпромисловими категоріями, то її основу стабільно (57,2% у 2006–2010 рр. та 56,3% у 2011–2015 рр.) становлять малоцінні у господарському відношенні види (тільки та атерина) та другорядний з погляду товарної цінності частиковий вид — сріблястий карась. Проте загальна частка видів, які відносяться до категорії промислово-цінні, в останні 10 років залишається на достатньо високому рівні — 22,6–24,7%, в основному за рахунок тарані та ляща.

Отже, характерними рисами сучасної якісної структури іхтіофауни Дніпровського та Бузького лиманів є зниження питомої чисельності напівпрохідних видів за відповідного збільшення частки туводних видів, в основному натуралізованих інтродуцентів.

Висновки

Основу промислових уловів риб Дніпровсько-Бузької гирлової системи в останні роки становлять тільки (62,2%) та сріблястий карась (21,4%); на частку категорії «цінні промислові види» припадало 7,3% загального вилову. Самовідтворювальні популяції риб забезпечили формування 93,5% вилову, тобто природне відтворення залишається основним джерелом поповнення сировинної бази рибодобувного промислу Дніпровсько-Бузької гирлової системи.

За даними досліджень 2001–2015 рр., на прибережних ділянках зафіксовано молодь 18-ти видів риб, основу чисельності (56,3–57,2%) становлять малоцінні та

другорядні у господарському відношенні види — сріблястий карась, тюлька, атерина. Серед цінних промислових видів найбільш чисельними є тараня (7,3%) та лящ (3,4%); при цьому за рахунок цих видів у середньому за 2010–2017 рр. сформувалося 16,4% загального улову частикових риб. Міжрічна динаміка чисельності молоді промислових видів за останні 10 років свідчить, що за умов підтримання оптимального гідрологічного режиму Дніпровсько-Бузької гирлової системи можна прогнозувати стабільність промислових уловів у найближчій перспективі.

Бузевич І.Ю.¹, Гейна К.Н.²

Інститут рибного господарства НААН,
ул. Обуховская, 135, г. Киев, 03164, Україна;
e-mail: ¹busevitch@ukr.net

Состояние и динамика пополнения промыслового запаса ихтиофауны Днепровско-Бугской устьевой системы

Цель. Установить количественные и качественные показатели группировок молодежи рыб, как основы формирования сырьевой базы промысла и биологического многообразия Днепровско-Бугской

устьевой системы. **Методы.** Полевые ихтиологические исследования, математическая обработка. **Результаты.** Отобраны и проанализированы данные видового состава, численности и распределения группировок молодежи рыб Днепровско-Бугской устьевой системы. Определены основные тенденции в динамике уловов молодежи на усилии контрольных орудий лова, как интегральной характеристики естественного воспроизводства и основы пополнения сырьевой базы промысла. Исследованы условия воспроизводства разных

екологічних груп рыб. Проанализирована динамика качественного состава промысловых уловов. **Выводы.** Основу промысловых уловов рыб Днепроовско-Бугской устьевой системы в последние годы составляют тьялка (62,2%) и серебряный карась (21,4%); на часть категории «ценные промысловые виды» приходилось 7,3% общего вылова. Самовоспроизводящиеся популяции рыб обеспечили формирование 93,5% вылова, то есть естественное воспроизводство остается основным источником пополнения сырьевой базы рыболовного промысла Днепроовско-Бугской устьевой системы. По данным исследований 2006–2015 гг., на прибрежных участках зафиксирована молодь 18-ти видов рыб, основу численности (56,3–57,2%) составляют малоценные и второстепенные в хозяйственном отношении виды — серебряный карась, тьялка, атерина. Среди ценных промысловых видов наиболее многочисленной являются тарань (7,3%) и лещ (3,4%); за счет этих видов в 2010–2017 гг. сформировалось в среднем 16,4% общего улова частиковых рыб. Межгодовая динамика численности молоди промысловых видов за последние 10 лет указывает, что при поддержании оптимального гидрологического режима Днепроовско-Бугской устьевой системы можно прогнозировать стабильность промысловых уловов в ближайшей перспективе.

Ключевые слова: іхтіофауна, видовий состав, молодь рыб, естественное воспроизводство, сырьевая база промысла.

<https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201901-06>

Buzevich I.¹, Geina K.²

Institute of Fisheries NAAS, Obukhivska Str., 135, Kyiv, 03164, Ukraine; e-mail: ¹busevitch@ukr.net

State and dynamics of commercial fish stock recruitment in the Dnieper-Bug mouth system

The purpose. To determine quantitative and

quality indicators of groups of young fishes as a basis for formation of source of raw materials of trade and biological diversification of Dnieper-Bug mouth system. **Methods.** Field ichthyologic probes, mathematical calculations. **Results.** Data on species composition, numerosity and allocation of groups of young fishes of Dnieper-Bug mouth system are taken and analysed. Basic trends in dynamics of catches of young fishes on force of control fishing gears, as integral characteristics of natural reproduction and basis for enforcement of source of raw materials of trade are specified. Conditions of reproduction of different ecological groups of fishes are probed. Dynamics of quality contents of commercial catches is analysed. **Conclusions.** Basis for commercial catches of fishes of Dnieper-Bug mouth system made Black-sea sprat (62,2 %) and Prussian carp (21,4 %). Part of a class «valuable trade sorts» made 7,3% of overall catch. Self-reconstituting populations of fishes ensured formation of 93,5% of a catch, i.e. natural reproduction remained the basic source of enforcement of source of raw materials of piscatory trade of Dnieper-Bug mouth system. According to probes of 2006–2015 period young fishes of 18 sorts were fixed on foreshore plots, the basis of numerosity (56,3–57,2%) made invaluable and minor in economic ratio sorts - Prussian carp, Black-sea sprat, atherina. Among valuable trade sorts the most numerous were roach (7,3%) and bream (3,4%). These species formed 16.4% of total catch in gill nets in 2010–2017. Interannual dynamics of numerosity of young fishes of trade sorts for the last 10 years specifies that at maintenance of optimum hydrological regime of Dnieper-Bug mouth system it is possible to forecast stability of commercial catches in immediate prospects.

Key words: fish fauna, species composition, young fishes, natural reproduction, source of raw materials of trade.

<https://doi.org/10.31073/agrovisnyk201901-06>

Бібліографія

1. Верлатый Д.Б., Межжерин С.В., Федоренко Л.В. Видовой состав и численность проходных и пресноводных рыб Нижнеднепровской эстуарной системы: динамика в XX ст. в сравнении с Нижним Дунаем. *Vestnik zoologii*. 2009. 43(3). С. 231–244.

2. Шерман І.М., Гейна К.М., Кутіщев С.В., Кутіщев П.С. Екологічні трансформації річкових гідроєкосистем та актуальні проблеми рибного господарства. *Рибогосподарська наука України*. 2013. № 4 (26). С. 5–16.

3. Амброз А.И. Рыбы Днепра, Южного Буга и Днепроовско-Бугского лимана. Киев: Изд-во АН УССР, 1956. 405 с.

4. Залуми С.Г. Изменения в рыбном промысле в низовьях Днепра, Южного Буга и Днепроовско-Бугского лимана после зарегулирования. *Рыбное хозяйство*. Киев: Урожай, 1973. Вып. 17. С. 81–87.

5. Правоторов Б.И., Саркисян В.И., Горбонос В.Н., Гейна К.Н. Уловы и современное состояние промысловых рыб Днепроовско-Бугской устьевой области. *Рыбное хозяйство Украины*. 2005. № 5(40). С. 15–18.

6. Мовчан Ю.В. До характеристики різноманіття іхтіофауни прісноводних водойм України (таксономічний склад, розподіл по річкових басейнах, сучасний стан). *Збірник праць Зоологічного*

музею. Київ, 2005. № 37. С. 70–82.

7. Воробьева В.А., Правоторов Б.И., Чекулаева М.С. Промысловые рыбы нижнего Днепра, Днепровско-Бугского лимана, Каховского водохранилища, Черного и Азовского морей. Херсон: Темп, 2002. 34 с.

8. Мовчан Ю.В. Рыби України. Київ: НППМ, 2011. 420 с.

9. Котовська Г.О., Озінковська С.П., Христенко Д.С., Полторацька В.І. Використання даних відносної чисельності молоді риб Кременчуцького водосховища для прогнозування промислового вилову. *Рибне господарство*.

Київ: Аграрна наука, 2009. Вип. 66. С. 77–80.

10. *Методика збору і обробки іхтіологічних і гідробіологічних матеріалів з метою визначення лімітів промислового вилучення риб з великих водосховищ і лиманів України*. Київ: ІПГ УААН, 1998. 47 с.

11. Арсан О.М., Давидов О.А., Дяченко Т.А. та ін. *Методи гідроекологічних досліджень поверхневих вод*. Київ: Логос, 2006. 408 с.

12. Чуклін А.В. Принципи встановлення допустимих обсягів вилову водних біоресурсів у дніпровських водосховищах. *Рибогосподарська наука України*. Київ, 2012. Вип. 3. С. 3–8.

ЮВІЛЕЇ

50 РОКІВ УПРОВАДЖЕННЯ ҐРУНТОЗАХИСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СТЕПУ УКРАЇНИ

Історія Донецької протиерозійної дослідної станції бере свій початок 2 жовтня 1968 р., коли було прийнято рішення про її створення, зумовлене необхідністю раціонального використання земельних ресурсів з одночасним підвищенням родючості чорноземних ґрунтів Донецького регіону.

Першим директором та організатором станції став кандидат сільськогосподарських наук О.А. Чернявський.

Методичне керівництво науковими дослідженнями здійснювали професори М.К. Крупський, К.Л. Холуп'як, доктори наук Д.П. Рижиков, А.Я. Бука та ін.

Під керівництвом та за особистої участі М.К. Шикіули, В.І. Буракова, Р.Ф. Істоміної було продовжено науково-дослідні роботи з вивчення теоретичного підґрунтя протиерозійних комплексів, прогнозування ерозійних процесів, розробки ґрунтозахисної концепції землеробства та визначення перспективності протиерозійних заходів і їх ефективності.

За підтримки директорів станції В.І. Щербакіова, В.І. Полупана та науковців М.В. Байрака, А.П. Коваленка

продовжено роботи щодо впровадження комплексу протиерозійних заходів та моніторингу інтенсивності процесів водної та вітрової ерозії.

За участі О.А. Зузи, Л.Г. Зузи та В.О. Зузи удосконалено агротехнологічну складову протиерозійних досліджень шляхом визначення впливу технологій обробітку ґрунту.

За результатами досліджень С.Ю. Булигіна і Д.О. Тімченка створено методологію захисту ґрунтів від ерозії та раціонального їх використання з урахуванням ландшафтно-адаптації. Ці напрями вивчали на протиерозійно облаштованому агроландшафті, де й нині провадяться науково-дослідні роботи з вивчення ефективності сучасних ґрунтозахисних технологій обробітку ґрунту.

Крім питань захисту ґрунтів від ерозії науковці активно досліджують забруднення ґрунтів промисловими викидами та розробляють способи захисту від їхнього шкідливого впливу. Цей напрям досліджень очолювали кандидати наук І.М. Власова, М.В. Байрак. Було обстежено ґрунти у зоні викидів Авдіївського коксохімічного

комбінату і шахти «Торецька», де виявлено ділянки з різним рівнем забруднення важкими металами. Протягом багатьох років тут спостерігають за вмістом рухомих сполук металів-забруднювачів у системі «ґрунт — рослина» та за окисно-відновним потенціалом ґрунту.

На земельних ділянках ДП «ДГ «Донецьке» ННЦ «ІГА імені О.Н. Соколовського» здійснюється виробнича перевірка та впровадження наукових розробок, які мають вагомe значення та перспективу впровадження в регіоні.

Завдяки органічному поєднанню наукового потенціалу з виробничими потужностями ДП «ДГ «Донецьке» ННЦ «ІГА імені О.Н. Соколовського» реалізовано взаємовигідну форму співробітництва науки і виробництва, що дає можливість у повному обсязі проводити виробничу перевірку завершених наукових розробок, впроваджувати їх у господарстві та визначати перспективу широкого впровадження в регіоні.

**Н.В. Тютюнник,
А.І. Фатєєв,
В.П. Коляда**